

Különfélék.

Ritka adomány. Vallásközönségünkben egyh. és isk. czélokra tett adományok közlésével nagy hátralékban vagyunk; de ennek egyedüli oka a tárgy bőség, mely miatt terjedelmesebb évi közlést most sem tehetünk. Az alábbi adományt azonban, melyet egy g. k. hitű nő, **Dobrán Ágora Katalin**, tett kolozsvári ekklézsiánk részére, s a mely ennél fogva a valódi keresztény szeretetnek fényes példája, habár f. iratunk természeténél fogva kissé későn is, olvasóink tudomására kell juttatnunk. Szóljon magának az adományozó nőnek levele, a mely ékeesebben beszél, mint a minő szavakkal azt mi közölhetnők:

Tiszteletes szent ekklézsia!

Alkalmam lévén több ízben résztvenni a helybeli unitaria szent ekklézsia rendes templomi isteni tiszteletében, még pedig teljes lelki élvezettel és megnyugvással, elhatároztam magamban, hogy a vett tudósítás szerint sok szükséggel küzdő szent ekklézsia részére, tehetségem szerint, valami csekély áldozatot teszek:

Fogadja ennél fogva a szent ekklézsia az ide mellékelt ötszáz forintot o. é., mint keresztényi szeretetemnek és rokonszenvemnek csekély zálogát, s nevelje annak becsét a tiszteletes szent ekklézsia előtt az a körülmény, hogy más hitű, de a Krisztusban mindazáltal szerető testvéröktől jön.

Óhajtásom az: hogy ez őszszeg mint állandó tőke megtartassék, s örökre elkölthetetlen légyen, kamatja pedig fordittassék évenként a papság csekély fizetése pótlására.

Kolozsvárt, november 25-én, 1870.

Teljes tisztelettel lévén tiszteletes szent ekklézsiának

keresztény társok:

Dobrán Ágora Katalin m. k.

Lukareczi birtokosné.

Fogadja a kegyes indulatu aszszonyság részünkről is legmélyebb köszönetünket e becses adományáért.

Tanárok és belső emberek változásai egyházunkban.

Az 1870-ik év folytán meghaltak Gál István, t.-szentgyörgyi, Sándor János iklándi pap és Uzoni Gábor kolozsvári pap és tanár.

Nyugalmozgattak: Ürmösi Sámuel, kadácsi pap, Varga Ferencz, h.-almási tanító és Szabó János, tordai kántor.

Kiléptek: Váradi Károly tordai isk. ig. tanár és Kozma Ferencz sz.-kereszturi tanár, amaz a kolozsvári polgári iskola mellé választatván, ez a sz.-kereszturi állami tanító-képezdéhez neveztetvén ki tanárokul. Helyökbé ideiglenesen segédtanárokul Pálfi Károly és Derzsi Károly neveztettek ki.

Lelkészi állomásokra kinevezettek: Derzsi József, kolozsvárra második r. pappá. Létai Domokos, Toroczkó-Szt.-Györgyre. Székely László, Csegezbe. Szabó Domokos, Iklandra. Boér Lajos, N. és K. Kadácsba. Ferenczi Áron, Datkra. Csere utján Egyed Ferencz, Szt.-Pálra. Máté Sándor, Városfalvára. Sándor Áron, Gyepesbe.

Kolozsvári segédkántorrá: András Sándor. Tordai leánytanítóvá: Iszlai Márton. Toroczkói rectorrá: Molnár János; továbbá Nagy Benedek Iklandra, Pálfi Sándor Martonosba, Gombos Samu Csehétfalvára, Égeni Samu H.-Almásra tanítókká s egyszersmind énekvezérekké.

A róm. katolikus autonómia ügye olvasóink előtt a megalakítására összehívott congressus tárgyalásaiból és munkálatából ismeretes; mig e munkálat és tervezet valósággá válnék, lesz időnk arról, mint összeszemes nemzeti kulturai és szellemi életünk tagadhatatlanul igen nevezetes egyik tényezőjéről tárgyilagos nézeteinket elmondani. Most csak azon meggyőződésünket nyilváníthatjuk, hogy a megindított alapon és módon a hazai kath. egyház autonómiájának megalkotása teljes lehetetlen.

Állami létünk alakulása napjaiban az állam és egyház szoros viszonyba lépett, együtt alakult, növekedett és erősödött, házasságban élt. Az egyház egyes tagjai közül e szoros frigyből sokan kiléptek ugyan s megalkották az államtól független egyes protestáns egyházakat; de a nemzetnek tagadhatatlanul nagyobb része, mely a létező róm. katolikus egyházat alkotja, s annál fogva maga az egyház, azon szoros jogi és vagyoni viszonyban, házasságban van ma is az állammal, melyben állami alakulásunkkal lépett, s ennek nyomán, mint uralkodó állami egyház áll fenn.

Tagadhatatlan ugyan, hogy e szoros viszonyban hazánk szellemi életére, művelődésünkre megvoltak a maga hasznos következtései mig tudniillik a tudománynak, műveltségnek, általában a kulturának virágháza, mezeje kizárólag az egyház volt; de éppen annyira tagadhatatlan az is, hogy miután a szellem és nemzeti cultura eszméje magát sekulárizálta — jobban mondva — egyetemies, független álláspontra vergődött, miután azt kizárólag sem egyház, sem bár mily felekezet nem kezelheti; s miután az állam és egyház közti közösségnek nem csak semmi alapja és szükségessége nincsen, sőt e

szoros viszony nem csak magokra az illető felekre, azaz, az államra és uralkodó egyházra vált terhessé; de a szabad irányu reformoknak s a lelkiismereti szabadságnak, függetlenségnek és vallási egyenlőségnek is útjában áll, mind az államnak, mind pedig magának az egyháznak ön maga és nemzeti kulturánk iránti kötelessége azt parancsolja, hogy e szoros viszonyt felbontsák — válópert indítsanak, jogi és vagyoni ügyeiket egymással tisztázzák; mindenik fél legyen szabad és független azon körben, melyet számára a törvény kijelöl. Míg a katolikus egyház ily független állapotba nem tétetik, míg az állam által nyújtott anyagi-, szellemi- s jogi előnyök és segedelmek élvezete által teremtett alárendelt állásból nem menekszik, míg függetlenül nem intézheti ügyeit, s míg fel nem adja azon követelését, hogy uralkodó egyház legyen, addig autonómiajáról szó sem lehet. Ha az egyház és állam közti viszony tisztázva lesz, s ha a róm. katolikus egyház a maga ügyeit függetlenül intézheti keblileg, akkor az autonomia megállítása és életbelépése csak magától az egyháztól függvén, mind saját keblü ügyét könnyen elintézheti.

Az állam és róm. katolikus egyház közti viszony rendezése azért is szükséges, hogy a vallások valódi egyenjogosultságának elve is valahára érvényre emeltessék házáinkban.

Röviden eléadott nézetünket igazolva látjuk azon felszólalásban, mely a törvényhozó testületben a katolikus congressus által elfogadott szervezet ellen tétetett, s mi e kérdés megoldását, s azon álláspontot, melyet a nemzetet képviselő törvényhozó test ez ügyben elfoglaland sokkal, lényegesebbnek tartjuk a katolikus önkormányzati szervezetre nézve, mint azt a vélemény különbséget, mely magának a congressusnak kebelében kifejlett; mert e vélemény különbségnek polgári viszonyainkra semmi hatása nem lévén, az illetők magok között tetszésük szerint kiegyenlíthetik idővel; mi csak azt óhajtuk, hogy ama kiegyenlítés a szabadságnak a lehetőleg kedvezzen.

A congressus által megállított szervezetet az egyesült görög katolikusok egyházukra nézve sérelmesnek találván, a felséghez egy követség útján azon kérésüket terjesztették, hogy a szervezeti munkálat jelen alakjában ne szentesíttessék,

A csalhatatlanság hitelve, mely a pápa viláгурalmának, az őszzes egyház és minden egyes ember feletti teljes hatalmának megalapítására vala számítva, közel van ahhoz, hogy azt eddigi nem csekély erejétől s befolyásától is megfoszssa. Németország újból színhelye egy oly vallási küzdelemnek, a mely fontosabb lehet ama harczi diadalóknál, miket a nem

német külföld felett kivivott, s a melyben győzelme vagy vesztesége Európa jövőjét századokra fogná elhatározni. Valamint Franciaországnak köszönheti a világ a politikai bilincsek szétrombolását, az harczolván meg az első forradalom iszonyu harcát, hogy az emberjogok elismerését politikai evangéliummá emelné, ugyszintén Németország mély eszü és kedélyü férfainak köszönheti, századok óta a harcznak kezdeményezését, mely a bigott obscurantismus, a féktelen hierarchiai nagyravágyás ellen megindulva folyton foly. A politikai és társadalmi szabadság dicsfényét, egy második Prometheusként, Franciaország hozta le az égből: a vallási szabadságot és türelmet Németország vitta ki, és hogy e téren nem elégszik meg egyetlen diadallal, hanem újból meg újból hozzá lát e nemes trophäumok védelméhez, ahhoz csak szerencsét kívánhat neki a haladás minden barátja, bármily nemzethez s hitvalláshoz tartozék az istenországában.

A német birodalmi gyűlésen már is súlyos megveretéseket szenvedtek az ultramontánok, a kik a híres r. katolikus püspök, K e t t e l e r, vezérlete alatt, nagy nyomatékkal követelék vala, hogy a római katolikus vallás és egyház sajátlagos jogai, a birodalom alaptörvényeiben biztosittassanak. Vilmos császárhoz is váltig eredmény nélkül intézett 56 r. katolikus parlamenti tag felirást a r. pápa világi hatalmának visszaállításáért. Még döntőbb hatásnak ígérkezik az a vallási mozgalom, mely a legtisztább vizü katolikus Bajorországban emeli fejét, hol D ö l l i n g e r, a legtudósabb és legtekintélyesebb kath. hittanár és prépost által a pápai újabb határozatok ellen közzétett nyilatkozat általános viszhangra talált, s minthogy a példák vonzanak, a szilárd ellentállásáért már egyházi átokkal is sujtott, merész kezdeményezőt ezer meg ezer jó katolikus keresztény ember üdvözli; a müncheni egyetemnek 45 tanára jelentette ki csatlakozását Döllingerhez ugyanezt tették a római egyetem tanárai is, s maga a bajor király sem szünik meg őt kitüntetésekben részesíteni. Egy april 10-én tartott népes polgári gyülekezet az államkormányhoz azon kérelemmel járul, hogy a csalhatatlansági dogmának a nevelő intézetekben való terjesztése megtiltassék, az állam és egyház közti viszony megváltoztattassék. Újabb tudósítások több ily polgári gyűlésekről szólnak a rajnai tartományokban, hol ó-k a t h o l i k u s o k, mint magukat az ultramontánokkal, mint ú-j-k a t h o l i k u s o k k a l szemben nevezik, a katolikus egyháznak in Capite et membris való megújítását követelik. Maga az együgyü nép esze is, mely szeret a régihez ragaszkodni, képes, e vallási harc természetét felfogni, hogy itt az ó-katolika vallást kell a veszelYES jézuitai újítások ellen megvédelmezni. Egy kissé furcsa, de a dolog velejét találó módon fejezte ki ezt egy német pór: „Mit? egy csalhatatlan pápát akarnak nekünk adni? Nincs szükségünk — egy n e g y e d i k istenre!“

Az angol egyház püspökei és Vance Smith. Az anglikán egyház a szentírás régi fordításának átvizsgálását meghatározván, az átvizsgáló bizottságba egy jeles unitárius nyelvtudós, Vance Smith is meghívást kapott volt. Már kilencz hónapon át folyt a kegyes munkát az angol nép közvéleményének helyeslésével, mely nem akarta, hogy csupán egyoldalú orthodox papok s tudósok végezzenek ily nemzeti fontos ügyet, midőn a felekezeti szűkkeblűség felriadt a gondolatra, hogy az orthodoxia némely kedvencz helyei nétán módosulást szenvedhetnek egy „hitetlen“, azaz „szentháromság-ellenes“-nek ellenvetései folytán, s a parlamenttel szoros összeköttetésben álló Convocatio felsőháza, hol a püspökök ülnek, nagy szótöbbséggel megszavazta az unitárius tudós papnak a bizottságból való kirekesztését, „az ur megsértett tiszteletének helyrehozása végett“, mint egyik püspök magát kifejezte. A Convocatio alsőháza sietett a tulbuzgók eme tudomány és igaz keresztényiség ellen elkövetett botrányos eljárását helyreütni, annál inkább, mert csaknem az összes sajtó és közvélemény kárhóztatta az istenországa ügyét oly ügyetlenül féltő püspökök félszégességét. És Vance Smith atyánkfia ott ül tovább is a bizottmányban, örködve a tudomány éles szemével, nehogy az orthodoxia már a rideg monotheistikus ó-szövetségi könyvekben is bebizonyító helyeket fedezzen fel a Jézus istenségét illetőleg.

Az angol unitáriusok és francia szabadelvű keresztények közti erős rokonszenv és kapcsolat szilárdsága bizonyítékául szolgálhat azon újabb jelenség, miszerint közelebről a híres francia lelkész és tudós, Cocquerel, a párisi temérdek inség enyhítése végett angol hitrokoinkhoz fordulván, csak egypár hét alatt mintegy 40 ezer frankot gyűjtöttek össze, mit mult marczius hó elején, mihelyt az ostromlott Páris kapui megnyitak, két unitárius lelkész személyesen vitt el s adott át Cocquerelnek. Érdekes a látott és hallott dolgok leírása, mit a buzgó lelkészek párisi utazásokról az „Inquirer“-ben marc. 14-ről közreadtak. Anynyit előre is közölhetünk, hogy a franciaországi szabadelvű keresztények jelenleg mintegy harmadát foglalják magukban az összes protestánsok számának, és ha a francia dolgok jobbra fordulnak a köztársaság szilárdultával, igen valószínű, hogy névszerinti unitárius egyházközsegekről is fogunk hallhatni.

Unitarizmus Olaszthonban. Bracciforti tanár unitárius istenítiszteletet kezdett meg Milanoban, s vasárnapi iskolát nyitott gyermekek számára. Ugyan ő a szerkesztője a „La Reforma“ című unitárius folyóiratnak, melyben Camerioni, egyike a legjelesb olasz írónak, nagy rokonszenvvel ismerteti az unitarizmus eiveit. A két Socin hazájához méltó kezdeményezés!

Az 1869-ki országos népszámlálás szerint Magyarország népessége a hitfelekezeteket tekintve a következőleg oszlik fel:

	Magyarország	Erdély	összesen
Római katolikus . . .	5.884,472	263,769	6.148,241
Görög „ . . .	981,304	596,502	1.577,806
Örmény „ . . .	842	4,120	4,962
Görög keleti . . .	1.140,993	652,945	1.793,938
Örmény „ . . .	223	224	447
Evangelikus agostai . . .	872,673	209,080	1.081,753
„ helvét . . .	1.717,085	296,460	2.013,545
Unitárius . . .	788	53,539	54,327
Más ker. felkezet . . .	2,407	223	2,630
Izraelita . . .	516,658	24,848	541,506
Más nem keresztény . . .	178	17	195

Összesen 11.117,623; 2.101,727; 13.219,350

Midőn e kimutatást közöljük, nem tehetjük, hogy megjegyzés nélkül hagyjuk Hátsch Ignácznak a Magyarokrona országaiban levő mindkét hitvallású evangélikus és unitárius hitközségekről 1870-ben kiadott térképét, a melyen az unitárius lelkek száma, nem tudjuk minő alapon, csak 48,257-re van téve. Az országos népszámlálás eredményében pedig annál kevésbé van okunk kételkedni; mert az unitarizmus erdélyi háromszázados élete emlékére 1868-ban keblileg végrehajtott névszerinti összeírás szerint az unitárius lelkek száma 25,900 férfi és 25,596 nő, együtt 51,496 lélekre megy, a mi 2831-el kevesebb ugyan az országos népszámlálásban levő összehoznál, de ezt a különbséget megmagyarázza egyfelől az, hogy a keblileg végrehajtott számlálás csak az ekklézsiákra terjedhetett ki, s így a létszámból azon számos hitrokonaink, a kik ekklézsiákon kívül élnek, s az országos népszámlálásban is már Magyarországon 788-ra vannak felvéve, kimaradtak; másfelől a kebli számlálás két évvel megelőzvé az országos népszámlálást, ez idő alatt szintén nem csekély szaporodást lehet felvenni; a minek igazolásául szolgálhat az, hogy az 1765-ki kebli összeírás szerint akkor csak 28,647 unitárius lélek volt Erdélyben, a mit a jelenlegi 54,327-el összehasonlítva, kitünik, hogy egy század alatt csaknem megkétszereződött az unitáriusok száma.

Nő-papok. Bostonban nem rég két fiatal hölgy esti isteni tisztelet alkalmával unitárius egyházakban nagy hatással prédikált.